

DRUHÁ KAPITOLA

ŠTÁT A CIRKEV

Vzťahy medzi štátom a cirkvou ako inštitucionalizovanými prejavmi miesta a významu náboženskej viery v spoločnosti sú v kľukatej histórii ľudstva poznamenané viacerými, aj krajnými, spôsobmi usporiadania. Na jednej strane spektra je náboženstvo štátnou ideológiou s cirkvou ako mocenským centrom a na druhej strane je sekulárny štát oddelený od cirkvi, kde je náboženstvo buď úplne zakázané, alebo aspoň úplne vylúčené zo štátneho systému výchovy a vzdelávania. Moderný svet, poznamenaný v pozitívnom aj negatívnom zmysle takmer nekontrolovaným, resp. nekontrolovateľným nástupom vedy, sa vyrovnáva s otázkou náboženstva v závislosti od historických, kultúrnych a spoločenských tradícií konkrétneho regiónu. Pod týmto regiónom sa rozumie tak svetadiel, ako aj etnikum žijúce v priestore pár štvorcových kilometrov. Je preto otázkou konkrétneho štátu a jeho geopolitického začlenenia, ako sa vysporiadať s otázkou miesta a postavenia cirkvi na území ovládanom jeho mocou.

Ľudstvo sa v podobe celosvetových medzinárodných dokumentov, prostredníctvom zástupcov svojho konkrétneho štátu, „dohodlo“ na tom, že náboženská viera je súčasťou slobody myslenia a svedomia každého človeka v podobe jeho individuálneho ľudského práva. Toto právne spodobnenie znamená, že každý má právo vyznávať svoju náboženskú vieru, nikto nemôže byť nútený, aby vyznával konkrétnu vieru, a je jeho slobodným rozhodnutím, že svoj život si spojí s ateizmom. Medzinárodnoprávne vyjadrenie v globálnom rozmere predstavuje Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach prijatý na pôde Organizácie Spojených národov v roku 1966.

Dodržiavanie jeho osemnásteho článku¹⁷⁷ je inštitucionálne zverené týmto medzinárodným paktom zriadenému Výboru pre ľudské práva. Vykonateľnosť

¹⁷⁷ Vo svojom čl. 18 ustanovuje:

1. „Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva. Toto právo zahŕňa v sebe slobodu vyznávať alebo prijať náboženstvo alebo vieru podľa vlastnej voľby a slobodu prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru sám alebo spoločne s inými, či už verejne, alebo súkromne, vykonávaním náboženských úkonov, bohoslužbou, zachovávaním obradov a vyučovaním.
2. Nikto nesmie byť podrobený donucovaniu, ktoré by narušovalo jeho slobodu vyznávať alebo prijať náboženstvo alebo vieru podľa svojej vlastnej voľby.
3. Sloboda prejavovať náboženstvo alebo vieru sa môže podrobiť len takým obmedzeniam, aké predpisuje zákon a ktoré sú nevyhnutné na ochranu verejnej bezpečnosti, poriadku, zdravia alebo morálky alebo základných práv a slobôd iných.

rozhodnutí tohto medzinárodného orgánu súdneho typu je však priamo závislá od faktickej politickej moci Organizácie spojených národov v konkrétnom štáte. Netreba zachádzať do našej ďalekej minulosti, keď rozhodnutia Výboru pre ľudské práva v otázkach porušovania slobody náboženskej viery zostávali v lepšom prípade zarámované na stenách bytov predstaviteľov náboženského disentu pred rokom 1989.

Praktický význam rozhodnutí Výboru pre ľudské práva Organizácie spojených národov sa však podstatne neposunul smerom k pozitívnemu ani do súčasnosti. Preto majú pre občanov Slovenskej republiky neporovnateľne väčší význam rozhodnutia EŠLP na zabezpečenie dodržiavania Dohovoru.

Na uplatňovanie práva na slobodu náboženského vyznania ako individuálneho ľudského práva nemá vplyv inštitucionálno-organizačné usporiadanie vzťahu štátu a cirkvi. Na druhej strane však práve tento vzťah zásadným spôsobom umožňuje „materiálnu“ realizáciu tohto práva v podmienkach konkrétneho členského štátu Rady Európy.

Štáty vytvorené na európskom kontinente sa začali od prvej polovice 19. storočia vysporiadať s otázkou ideologického pluralizmu. Inými slovami, s otázkou „odideologizovania“ štátu, najmä vzhľadom na náboženskú vieru.

Prvou európskou ústavou moderného „strihu“, ktorá sa vysporiadala *expressis verbis* s otázkou ideologického pluralizmu, bola Ústava Belgického kráľovstva z roku 1831, ktorá vo svojich čl. 14 a čl. 15 zakazovala štátu diskriminovať svojich občanov na základe náboženského presvedčenia a neprikazovala svojim občanom, aby sa riadili vo svojom živote jediným náboženským vyznaním.

Ďalší vývoj moderného konštitucionalizmu sa vo väčšinovom smere orientoval podľa „kompasu“ daného v tejto belgickej ústave z 19. storočia a v rôznej miere zakotvoval oddelenie štátu od cirkvi. Touto cestou sa vydala po svojom vzniku aj Slovenská republika, ktorá v druhej vete prvého článku svojej ústavy ustanovuje, že sa „*neviaže na nijakú ideológiu ani náboženstvo*“.

„Stredný prúd“ ústavnoprávneho zakotvenia vzťahu štátu a náboženstva však nie je v európskom priestore jediný. V krajných polaritách sú ústavy európskych štátov, ktoré sú priamo založené na sekulárnom princípe (praktický dopad takéhoto usporiadania, okrem iného, zakazuje zakladanie politických

4. Štáty, zmluvné strany paktu, sa zaväzujú rešpektovať slobodu rodičov a tam, kde je to vhodné, poručníkov, a zabezpečiť náboženskú a morálnu výchovu svojich detí podľa vlastného presvedčenia rodičov alebo poručníkov.“

strán založených na náboženskej ideológii, akými sú napríklad európske kresťansko-demokratické strany), a na druhom póle zasa ústavy, ktoré priamo zakotvujú náboženstvo ako štátnu ideológiu.

Ústava V. Francúzskej republiky priamo vo svojom prvom článku definuje Francúzsko ako sekulárny (laický) štát. Teda Francúzska republika je *ex definitione* sekulárnym štátom, preto nerieši na ústavnej úrovni oddelenosť štátu od cirkvi. Obdobnú ústavnú úpravu má aj Turecko, čo je podobne ako v prípade Francúzska dané historickými okolnosťami vzniku tureckého štátu. Kým v prípade Francúzska ide o reminiscencie na rok 1789 (Veľká francúzska revolúcia - namierená aj proti duchovnému stavu), tak v prípade Turecka ide predovšetkým o separáciu voči moslimskému náboženstvu.

Protipólom štátov založených na princípe sekularizmu sú štáty, ktoré priamo vo svojich ústavách zakotvujú náboženstvo ako štátnu ideológiu. Patrí k nim Dánsko, ktoré v § 4 Ústavy kráľovstva Dánska ustanovuje, že „*evanjelicko-luteránska cirkev je uznávanou (štátnou) cirkvou Dánska a ako taká je štátom podporovaná*“. K 1. januáru 2017 bolo až 75,9 % dánskej populácie členom tejto evanjelickej (nazýva sa aj „národná“ - Den Danske Folkekirke) cirkvi. Vzhľadom na historické súvislosti (podriadenie Nórska Dánsku) má obdobné (takmer totožné) ústavné ustanovenie o štátnej (národnej) cirkvi aj Ústava kráľovstva Nórsko. Pre úplnosť treba doplniť, že katolícke náboženstvo je štátnym náboženstvom podľa čl. 2 Ústavy Malty.

Moderný novovek zásadným spôsobom zmenil vzťahy medzi štátom a cirkvou. Postupne sa cirkev a náboženstvo presúvali zo sfér naplňania štátno-mocenských ambícií do intímneho sveta človeka. Cirkev prestáva „zápa-siť“ o moc v štáte a oveľa intenzívnejšie bojuje o človeka a jeho zložitý vnútorný svet. Samozrejme, boj o mocenské pozície v štáte neopustila cirkev úplne. Najvýraznejšími prejavmi týchto politických ambícií cirkvi sú:

- zmluvy so štátom, ktoré sú v časti európskych štátov vrátane Slovenska uzatvárané s cirkvami pod značným vplyvom medzinárodných zmlúv, ktoré uzatvára Vatikán ako suverénny subjekt medzinárodného práva s jednotlivými (vybranými) štátmi nielen v Európe;
- úsilie o presadenie takého katalógu ľudských práv do medzinárodných ľudskoprávnych dokumentov, ale aj do ústav jednotlivých štátov, ktoré budú presadzovať základný rámec autonómneho postavenia cirkví v štáte a zároveň umožnia pre človeka slobodný rozvoj svojej viery a náboženského presvedčenia, ako aj výberu vhodnej cirkvi pre jeho kolektívne uplatňovanie;

- kreácia nábožensky orientovaných politických strán, ktorých kľúčovou ambíciou je presadenie náboženskej viery do života štátu a spoločnosti;
- presadzovanie náboženskej viery ako štátnej ideológie.

2.1 Status cirkvi

Pre vzťah štátu a cirkvi je východiskovým bodom určenie podmienok pre uznanie statusu určitého náboženstva v jeho inštitucionálnej podobe. Ide tu o tzv. kolektívne právo na slobodu náboženského presvedčenia, ktoré je úzko spojené s uplatňovaním združovacieho práva chráneného v čl. 11 Dohovoru, ktorému bol osobitný priestor venovaný v prvom zväzku tejto učebnice.¹⁷⁸

Osobitosť postavenia cirkví a náboženských spoločností pri uplatňovaní práva na slobodu združovania sa oproti politickým stranám a iným občianskym združeniam prejavuje a zakladá najmä na:

- a) previazanosti čl. 11 s čl. 9 Dohovoru, a teda združovacieho práva so slobodou svedomia a náboženského presvedčenia,
- b) neutralite štátu vo vzťahu k cirkvám a náboženským slobodám.

Ad a) Náboženská sloboda obsahuje nielen právo každého jednotlivca vyznávať vieru podľa vlastného výberu a presvedčenia, ale aj právo na jej kolektívne prejavovanie, ktoré je spojené s právnou subjektivitou tohto kolektívu. ESLP to v rozhodnutí *Moskovská pobočka Armády spásy proti Rusku* (z 5. októbra 2006, č. 72881/01) vyjadril takto: „Aj keď je náboženská sloboda primárne záležitosťou individuálnej úvahy, zahŕňa, okrem iného, aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie sám a v súkromí alebo v komunite s ostatnými, na verejnosti a v kruhu tých, s ktorými je viera zdieľaná. Keďže sa náboženské komunity tradične formujú do organizačných štruktúr; čl. 9 musí byť interpretovaný vo svetle čl. 11 Dohovoru, ktorý chráni spolkový život proti neodôvodneným zásahom štátu ...“

Tieto zásahy štátu môžu byť prejavované tak pri vzniku náboženských združení, ako aj v priebehu ich činnosti. Pri vzniku náboženských združení má štát na jednej strane negatívnu povinnosť pri posudzovaní legitimacy náboženstva,¹⁷⁹

¹⁷⁸ Pozri SVÁK, J., GRÜNWARD, T. *Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv. I. zväzok*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019.

¹⁷⁹ V rozhodnutí vo veci *Moskovská pobočka Armády spásy proti Rusku* (z 5. októbra 2006, č. 72881/01) ESLP uviedol: „... ak domáce úrady zamietnu udeliť status právnickej osoby zdru-

ale zároveň aj pozitívny záväzok, ktorý ESLP v rozhodnutí *Magyar Keresztény Mennonita Egyház a ďalší proti Maďarsku* (z 8. apríla 2014, č. 70945/11, č. 23611/12, č. 26998/12, č. 41150/12, č. 41155/12, č. 41463/12, č. 41553/12, č. 54977/12 a č. 56581/12) vymedzil takto: „Štát má pozitívny záväzok zaviesť systém, ktorý náboženským komunitám uľahčuje nadobudnutie právnej subjektivity; čl. 11 v spojení s čl. 9 síce náboženským organizáciám nezaručuje právo na osobitný verejnoprávny status, ale z týchto ustanovení možno vyvodit nárok na získanie subjektivity v rámci občianskeho práva. Ak štát niektorú komunitu odmietne právne uznať, prípadne, ak jej prizná „nižšie“ právne postavenie v porovnaní s inými náboženskými komunitami, môže to v spoločnosti viesť k umocneniu predsudkov voči členom tejto komunity, a to hlavne v prípade menších, novších alebo menej obvyklých vyznaní.“

Ad b) Princíp neutrality štátu voči náboženstvu, ktorý je často spájaný so zásadou oddelenia štátu od cirkvi či s ústavne zakotveným sekularizmom,¹⁸⁰ znamená absenciu voľnej úvahy štátu pri určovaní legitímnosti náboženskej viery. Absencia voľnej úvahy štátu pri zasahovaní do práva na náboženské združovanie z hľadiska posudzovania obsahu náboženského vyznania však neznamená pre štát, aby určitým spôsobom neurčoval pravidlá (najmä formálne) pre vznik a činnosť náboženských združení, pričom ich rozsah môže byť priamo úmerný s prepojenosťou štátu a cirkvi z hľadiska zabezpečovania financovania cirkví z verejných zdrojov.

Klasickou formálnou požiadavkou zo strany štátu pri registrovaní náboženských združení je početnosť členskej základne. K tejto otázke sa ESLP vyjadroval v rozhodnutí *Lajda a ďalší proti Českej republike* (z 3. marca 2009, č. 20984/05), v ktorom české ministerstvo kultúry odmietlo žiadosť o registráciu cirkvi Spoločenstvo Ducha Svätého pre zjednotenie svetového kresťanstva, pretože nebola splnená podmienka, aby sa k cirkvi hlásilo najmenej 10-tisíc plnoletých osôb s trvalým pobytom na českom území.¹⁸¹ Pri rozhodovaní o prijateľnosti tejto sťažnosti sa však ESLP zamerával najmä na skutočnosť, že

ženiú jednotlivcov, dôjde k zásahu do sťažovateľovho práva na slobodu združovania... ak ide o organizáciu náboženského spoločenstva, zamietnutie uznania rovnako predstavuje zásah do sťažovateľovej slobody vyznania podľa čl. 9 Dohovoru.“

¹⁸⁰ Pozri napríklad čl. 2 Ústavy Francúzskej republiky, ktorý definuje *expressis verbis* Francúzsku republiku aj ako sekulárny štát.

¹⁸¹ ESLP kritizoval, že tento počet predstavuje 0,1 % českej populácie a zrejme by ho bol považoval za problematický z pohľadu čl. 9 Dohovoru, avšak napokon ho meritórne neriešil, pretože medzitým bol prijatý zákon, ktorý znížil cenzus na 300 osôb.

sťažovatelia po tom, ako v januári 2002 vstúpil do účinnosti nový zákon o cirkvách a náboženských spoločnostiach č. 3/2002 Sb., ktorý znížil požiadavku počtu hlásiacich sa osôb k cirkvi, nepodali bez vysvetlenia dôvodu novú žiadosť o registráciu. Takéto konanie, resp. nekonanie urobilo podľa ESLP sťažnosť zjavne neopodstatnenou.

V prípade *Metodieva a ďalší proti Bulharsku* (z 15. júna 2017, č. 58088/08) išlo o otázku podrobného popisu náboženského vyznania a obradov ako podmienky pre registráciu. Sťažovateľmi boli príslušníci islamského hnutia Ahmadíja a odmietnutie jeho registrácie ako cirkvi vnútroštátne orgány odôvodnili tým, že neprijíma niektoré prvky z islamu, vyznačuje sa veľkou náboženskou neznášanlivosťou a je moslimami považované za sektu. Registrácia tohto hnutia by preto mohla viesť k rozštiepeniu moslimskej komunity v Bulharsku. Dovolací bulharský súd upresnil, že zákonná požiadavka podrobného popisu vyznania a obradov pri žiadosti o registráciu smeruje k tomu, aby došlo k jasnému odlíšeniu jednotlivých vyznaní a k predchádzaniu konfrontáciám medzi náboženskými spoločnosťami. ESLP pri sumarizácii svojej doterajšej judikatúry v tejto oblasti uviedol, že štát môže od náboženskej spoločnosti usilujúcej o registráciu požadovať, aby predložila popis základných zásad svojej viery, aby tak bolo možné zistiť, či ide o autentickú organizáciu a či nepredstavuje nebezpečenstvo pre demokratickú spoločnosť.¹⁸² Na rozdiel od prípadov v minulosti tu išlo o potrebu špecifikácie viery a obradov z dôvodu jej odlišenia od už existujúcich spoločností, a to najmä moslimskej cirkvi, ktorá má v Bulharsku dominantné postavenie, čo je podľa ESLP legitímna požiadavka. Takýto prístup však v praxi znamená možnosť odmietnutia registrácie všetkých nových náboženských spoločností, ktoré sa hlásia k rovnakej doktríne ako už existujúce cirkvi. Vzhľadom na to, že podľa bulharského práva nemôže náboženská spoločnosť získať právnu subjektivitu inak ako na základe zákona o náboženských spoločnostiach, by to mohlo viesť k situácii, keď bude povolená existencia iba jednej spoločnosti v rámci daného náboženského prúdu a všetci veriaci tak budú nútení stať sa jej členmi. Navyše, posudzovanie identickej povahy náboženskej viery by potom mali v kompetencii štátne orgány a nie samotné náboženské komunity. Náboženská sloboda zaručená Dohovorom ale v zásade vylučuje, aby štát hodnotil legitimitu vyznania alebo spôsoby jeho prejavov. V demokratickej spoloč-

¹⁸² Pozri rozhodnutie vo veci *Cârmuirea Spirituală a Muslimanilor din Republica Moldova proti Moldavsku* (zo 14. júna 2005, č. 12282/02).

nosti štát nemôže podnikáť opatrenia na podriadenie všetkých náboženských komunit jednotnému vedeniu. Aj keď je konkrétna náboženská komunita rozdelená, štát musí zostať neutrálny a nestranný a nemôže konať tak, aby jeden zo smerov v rámci komunity zvýhodnil, alebo naopak, prinútil sa podriaďiť inému. Úlohou štátu je, aby zabezpečil, že sa jednotlivé skupiny tolerujú.

V krajinách strednej a východnej Európy sa po roku 1989 hľadajú nové modely úpravy vzťahu štátu a cirkvi,¹⁸³ pričom je v hre najmä otázka financovania cirkvi štátom, v čom je aj podstata verejne často diskutovanej otázky odluky štátu od cirkvi, a výnimkou nie sú ani priebežné zmeny zákonnej úpravy.

Podobne ako v Českej republike [prípád *Lajda a ďalší proti Českej republike* (z 3. marca 2009, č. 20984/05)], tak aj v Maďarskej republike sa zmeny týkali predovšetkým financovania cirkvi v kontexte veľkosti členskej základne. Po páde železnej opony bol v Maďarsku v roku 1990 prijatý zákon o cirkvách, ktorý cirkev definoval ako náboženskú spoločnosť s viac ako 100 členmi. Na základe toho bolo postupne registrovaných až 406 cirkvi. Na túto situáciu reagoval maďarský parlament prijatím nového zákona v roku 2011, ktorý zaviedol rozlišovanie náboženských spoločností na cirkvi a iné združenia vykonávajúce náboženské aktivity. Na základe tohto rozlišovacieho kritéria zaradil medzi cirkvi 14 subjektov (uviedol ich v prílohe) s tým, že ak naplnia zákonné podmienky aj iné subjekty, tak im tento osobitný status prideli parlament. Ostatné subjekty, ktoré mali podľa pôvodného zákona postavenie cirkvi, mohli požiadať o transformáciu na občianske združenia a pokračovať naďalej v náboženských aktivitách.

Do tejto právnej úpravy následne zasiahol maďarský ústavný súd a táto bola niekoľkokrát menená. Napriek tomu zostali veľké rozdiely v postavení prvej a druhej skupiny náboženských spoločností, pretože iba štátom uznaným cirkvám bol ponechaný nárok na to, aby im jednotlivci mohli poukázať 1 % svojej dane z príjmu, ďalej nárok na príspevky zo štátneho rozpočtu, ako aj na niektoré ďalšie zvýhodnenia. Na získanie statusu cirkvi bolo potrebné preukázať, že daná náboženská spoločnosť funguje medzinárodne aspoň 100 rokov.

¹⁸³ Napríklad v Slovenskej republike bolo 24. októbra 2016 podpísané memorandum medzi najvyššími predstaviteľmi kresťanských cirkvi na Slovensku a Ústredným zväzom židovských náboženských obcí na Slovensku o príprave nového zákona o financovaní cirkvi a náboženských spoločností na Slovensku založenom na zásadách solidarity, spravodlivosti a transparentnosti, ktorý by mal nahradiť zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkvi a náboženských spoločností štátom.

Alternatívnou podmienkou bola 20-ročná existencia náboženskej spoločnosti v organizovanej forme na území Maďarska, pričom počet jej členov sa musel rovnať 0,1 % počtu obyvateľov štátu.

Nespokojnosť s predmetnou právnou úpravou vyjadrovali náboženské spoločnosti, ktoré neboli registrované ako cirkvi, a viaceré z nich podali sťažnosti na ESLP, ktorý sa nimi zaoberal v prípade *Magyar Keresztény Mennonita Egyház a ďalší proti Maďarsku* (z 8. apríla 2014, č. 70945/11, č. 23611/12, č. 26998/12, č. 41150/12, č. 41155/12, č. 41463/12, č. 41553/12, č. 54977/12 a č. 56581/12). Sťažovatelia v nich namietali, že došlo k porušeniu ich združovacej (čl. 11 Dohovoru) a náboženskej (čl. 9 Dohovoru) slobody, pretože podmienky pre opätovné získanie postavenia cirkvi sú podľa platnej právnej úpravy neprímerane náročné a parlament môže o týchto žiadostiach rozhodovať svojvoľne a na základe politických kritérií. ESLP akceptoval argument vlády, že predmetná právna úprava nemala za cieľ potláčanie náboženskej slobody, ale podvodných konaní proti subjektom, ktoré sa síce deklarovali ako náboženské, ale v skutočnosti im išlo iba o finančný prospech plynúci z postavenia štátom uznaných cirkví. Vláda však nepreukázala, že by sa daný problém nedal riešiť menej drastickými opatreniami, ako je napríklad súdna kontrola alebo rozpustenie cirkví usvedčených zo zneužívania systému. Dvojaký režim cirkví a náboženských spoločností ako taký môže byť podľa ESLP zlučiteľný s čl. 9 Dohovoru, avšak iba v prípade štátov, kde je také usporiadanie založené na historickej tradícii, a to osobitne, ak ide o tradíciu z obdobia pred prístupím daného štátu k Dohovoru.¹⁸⁴ V prerokovávanej veci však maďarská vláda nepreukázala, že zoznam cirkví obsiahnutý v prílohe zákona z roku 2011 plne odráža maďarskú historickú tradíciu, v skutočnosti vychádza skôr z usporiadania existujúceho na sklonku 19. storočia a nezohľadňuje novší vývoj.

Princíp neutrality štátu a absencia širšej miery voľnej úvahy štátu pri posudzovaní vecnej (obsahovej) legitimacy kolektívneho vyznávania určitej viery alebo náboženstva neznamená, že pri štátom garantovanej forme takéhoto kolektívneho vyznávania nemá štát určité povinnosti pri zabezpečovaní fungovania demokratickej spoločnosti. V českom prípade *Lajda a ďalší proti Českej republike* (z 3. marca 2009, č. 20984/05) ESLP nepovažoval za neprímeranú požiadavku vnútroštátneho orgánu na predloženie základných zásad učenia

¹⁸⁴ Pozri napríklad Správu Komisie pre ľudské práva vo veci *Darby proti Švédsku* (z 9. mája 1989, č. 11581/85).

cirkvi, ktoré umožňujú štátu zistiť autentickosť organizácie usilujúcej o získanie statusu cirkvi a overiť, či táto nepredstavuje nebezpečenstvo pre demokratické spoločenstvo.

Štát môže za výnimočných okolností zákonom zakázať určité sekty alebo okultné spoločnosti. Členstvo v takýchto spoločnostiach by tak mohlo ohroziť ďalšie aktivity ich členov, resp. by im mohlo znemožňovať prístup k určitému povolaniu. Príkladom môže byť výkon funkcie sudcu z pohľadu členstva v slobodomurárskej lóži. V prípade *Maestri proti Taliansku* (zo 17. februára 2004, č. 39748/98) bola sťažovateľovi ako sudcovi uložená disciplinárna sankcia (zbavenie funkcie predsedu súdu a preloženie na Sicíliu) za jeho členstvo v slobodomurárskej lóži. Spornou otázkou v tomto prípade bolo to, či vnútroštátna právna úprava dostatočne jasne vymedzovala podmienky, za akých sa mal sudca vyvarovať členstva v slobodomurárskej lóži. Podľa ESEP príslušné ustanovenie (čl. 18 dekrétu z roku 1946) nedefinuje, či a akým spôsobom môže sudca vykonávať svoje právo na združovanie. Ani skutočnosť, že Taliansko prijal o roku 1982 zákon o združovacom práve, ktorý nariaďoval, okrem iného, aj rozpustenie okultnej lóže P2 a zakazoval účasť v tajných združeniach, neumožňovala sťažovateľovi predvídať, že príslušnosť sudcu k legálnej slobodomurárskej lóži môže byť problematická z disciplinárneho hľadiska. Neskôr (22. marca 1990) prebehla pred talianskou najvyššou súdnou radou diskusia o príslušnosti sudcov k slobodomurárstvu, ktorá síce problém pomenovala, ale nevyriešila. Z tejto diskusie nevyšlo najavo, že by príslušnosť sudcu k slobodomurárskej lóži bola jednoznačne disciplinárnym previnením. V tejto súvislosti nie sú ani ustanovenia nariadenia z 22. marca 1990 natoľko jasné, aby umožňovali sťažovateľovi uvedomiť si, že jeho príslušnosť k slobodomurárskej lóži ho mohla vystaviť nebezpečenstvu sankcie. To bolo potvrdené aj tým, že Najvyššia súdna rada sa o tri roky k tejto problematike opäť vrátila. Podľa ESEP tak nebola splnená podmienka predvídateľnosti zákona, a teda zásah do sťažovateľovho práva nebol ustanovený zákonom. Preto došlo k porušeniu čl. 11 Dohovoru.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Podobne ESEP rozhodol aj v ďalšom „slobodomurárskom prípade“ *Grande Oriente d' Italia di Palazzo Giustiniani proti Taliansku* (č. 2) (z 31. mája 2007, č. 26740/02). Sťažnosť sa týkala zákona z 15. februára 2000, ktorý, okrem iného, zaviedol pravidlo pre nominácie kandidátov na verejné funkcie v regióne Friuli-Venzia Giulia. Podľa zákona sa od kandidátov na takéto posty vyžadovalo, aby vyhlásili predsedovi regionálnej výkonnej a menovacej rady, či boli členmi slobodomurárskeho alebo iného tajného združenia, alebo bratstva. Neposkytnutie vyhlásenia bolo dôvodom pre zamietnutie kandidatúry. ESEP túto sťažnosť napokon posudzoval z pohľadu čl. 14 Dohovoru.